

La Corona d'Aragó

1. Un testament extravagant, inusitat, desusat i mai vist

Alfonso I, el Batallador, de la dinastia *Ximena*, rei d'Aragó i rei de Pamplona, no tenia descendència i en el seu testament de 1131 anomenà com a hereus i successors seus a l'orde militar del Sant Sepulcre (de Jerusalem), a l'orde militar de l'Hospital de Jerusalem i a l'orde militar del Temple de Jerusalem, a terços. A la seva mort en 1134, els nobles aragonesos i el bisbe navarrès no volgueren complir el testament i anomenaren hereu del regne d'Aragó al germà del rei, *Ramiro II, el Monje*, i anomenaren hereu del regne de Pamplona a *García V, el Restaurador*. En aquella època, en el regne d'Aragó es parlava la llengua aragonesa; en el segle XXI, aquesta llengua només és emprada per unes 10.000 persones en el Pirineu aragonès.

Per altra banda, Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, nasqué en 1114. En 1131 heretà del seu pare el comtat de Barcelona (que incloïa els antics comtats de Barcelona, Girona, Osona, Besalú i Cerdanya; aquest últim incloïa un territori que actualment és francès); exercia influència sobre els comtats d'Empúries, Rosselló (en l'actual França), Urgell, Pallars Sobirà i Pallars Jussà.

Ramiro II, el Monje, a pesar de ser eclesiàstic, es casà i en 1136 tingué una filla, *Petronila*. En 1137, aquest rei feu donació del regne d'Aragó a Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona i pactà que aquest es casaria amb *Petronila* (el que es complí en 1150), pactà que *Ramiro II* mantindria el títol de rei d'Aragó i pactà que Ramon Berenguer IV seria Príncep i Dominador del regne d'Aragó i exerciria poder de rei. *Alfonso VII* de Castella volia que la donació fos pel seu fill, però els nobles aragonesos preferiren a Ramon Berenguer IV. *Ramiro II* no fou mai reconegut com a rei per l'Església Romana de la qual el regne d'Aragó era vassall; *Ramiro II* no va transmetre mai la sobirania a la seva filla *Petronila*. En 1137, el comtat de Barcelona i el regne d'Aragó no tenien fronteres comunes: entre ells hi havia el comtat d'Urgell, el regne taifa de Tortosa i el regne taifa de Lleida.

Ramon Berenguer IV regularitzà els desitjos testamentaris d'*Alfonso I* mitjançant concòrdies amb l'orde militar del Sant Sepulcre i amb l'orde militar de l'Hospital de Jerusalem en 1140 i amb l'orde militar del Temple de Jerusalem en 1143; aquests 3 ordes renunciaren als seus drets; i el Papa ho aprovà en 1158. En els 3 documents de cessió, els 3 ordes militars declararen escollir a dit Ramon Berenguer degut a les seves virtuts humanes i militars; també l'escolliren per la força del seu poble i a causa de la necessitat d'ajuda del regne d'Aragó, el qual estava prop de la derrota, davant l'escomesa del rei *Alfonso VII* de Castella.

Ramon Berenguer IV respectà la legislació, els usos i els costums del regne d'Aragó. Per raons desconegudes, no emprà (ni després de la prompta abdicació de *Ramiro II* al retirar-se al seu monestir d'Ozca) el títol de rei d'Aragó, sinó els títols de Príncep i Dominador del regne d'Aragó. Ramon Berenguer IV i els seus

descendents, i posteriorment la dinastia Trastàmara no foren reis d'Aragó que governaren el regne d'Aragó i el comtat de Barcelona, sinó que foren comtes de Barcelona que governaren el comtat de Barcelona i, com a reis d'Aragó, el regne d'Aragó.

A la mort de Ramon Berenguer IV, el seu fill Alfons I el Cast (nomenat Ramon al néixer) fou el primer de la casa de Barcelona en emprar el títol de rei d'Aragó.

2. Denominacions inicials

La denominació "Corona d'Aragó" pel conjunt del comtat de Barcelona i el regne d'Aragó no es va utilitzar fins el regnat de Jaume II, el Just, a finals del segle XIII, encara que la denominació més estesa era "Casal d'Aragó". En les Corts de Montsó de 1289, se'n va dir "Corona Reial", "Patrimoni Reial" i "Corona d'Aragó i de Catalunya". A partir del segle XIV, es simplificà a "Corona d'Aragó", "Regne d'Aragó" o "Aragó", tal com si es volgués amagar que el govern era català o com si es volgués fer desaparèixer Catalunya de la història.

"Corona" significa "dignitat del rei", "regne" i "monarquia"; per tant, "Corona d'Aragó" hauria de significar "dignitat del rei d'Aragó", "regne d'Aragó" o "monarquia d'Aragó". La primera accepció no sembla adequada perquè no indica un territori o un Estat; la segona accepció no sembla adequada perquè indica només una part del conjunt del comtat de Barcelona i el regne d'Aragó; la tercera accepció no sembla adequada perquè el monarca era de la monarquia de Barcelona. Així doncs, no s'hauria d'haver emprat el nom "corona".

3. Organització del govern

Ramon Berenguer IV creà un nou Estat a l'estendre el seu poder sobre el regne d'Aragó. No fou la llengua aragonesa sinó la llengua catalana la que emprà aquest monarca, els seus almiralls, els seus diplomàtics i els seus funcionaris, tots els quals eren coneguts amb el nom de "catalans" fora dels seus territoris. Ramon Berenguer IV i els seus successors no perderen la seva nacionalitat catalana; foren els sobirans de Catalunya que, sense deixar de ser-ho, governaren el regne d'Aragó; fora de Catalunya, els comtes de Barcelona eren considerats estrangers; fora del regne d'Aragó, els reis d'Aragó no tenien cap autoritat com a reis d'Aragó.

A les Corts Aragoneses de 1282, Pere II, el Gran, disposà que l'anomenat Justícia d'Aragó jutgés tots els plets del regne d'Aragó, com a jurisdicció distinta de la resta de territoris.

Les Ordenacions de Pere III, el Cerimoniós, estaven escrites en català i no es va fer cap traducció oficial a l'aragonès ni al castellà, ni tan sols en l'època de la dinastia Trastàmara (que tenia el castellà como a llengua materna). La primera traducció oficial al castellà fou la que demanà en 1562 el príncep *Carlos* (fill de *Felipe II*) al protonotari del Consell Suprem d'Aragó.

4. Els noms Catalunya i català

"*Liber maiolichinus*" és un poema en llatí medieval que narra l'expedició de pisans (de Pisa) i catalans contra els musulmans d'Eivissa i Mallorca entre 1114 i 1115. És el document més antic que conté els noms *Catalania*, *catalanenses*, *catalanensis*, *catalanicus*; es va escriure al voltant de 1117.

5. Sobirans de Catalunya des de 1131

Casal de Barcelona:

1131-1162: Ramon Berenguer IV.

1162-1196: Alfons I, el Cast.

1196-1213: Pere I, el Catòlic, II d'Aragó.

1213-1276: Jaume I, el Conqueridor. Conquistà el territori de València; no va afegir València al seu Estat com a una província, sinó com a regne de València, amb una constitució política, unes llibertats, uns furs i uns privilegis específics. De manera semblant, al conquerir el regne de Mallorca, el regne de Sicília i el regne de Nàpols, aquests no perderen la seva autonomia nacional i jurídica ni les seves pròpies lleis. Tots aquests regnes no estaven annexionats al comtat de Barcelona ni al regne d'Aragó, sinó que estaven units a ells per tenir el mateix monarca. La llengua d'Estat era l'aragonès en el regne d'Aragó i el català en la resta de territoris. En contraposició, els reis de Castella aplicaven la legislació de Castella als territoris conquistats i els annexionaven a Castella. Des de Jaume I, l'anomenament dels còsols era una prerrogativa del Consell de Barcelona; els consolats foren una institució bàsica per a les relacions internacionals. Més tard, entre 1707 i 1716, Aragó, València, Mallorca i Catalunya perderen els seus furs i privilegis per les armes i passà a regir-los la legislació de Castella.

1276-1285: Pere II, el Gran, III d'Aragó, I de València.

1285-1291: Alfons II, el Franc, III d'Aragó, I de València, I de Mallorca.

1291-1328: Jaume II, el Just, III de Mallorca. La seva correspondència diplomàtica està gairebé tota en llatí; res en aragonès; hi ha respostes en català des de Sicília, Nàpols i Calàbria.

1327-1336: Alfons III, el Benigne, IV d'Aragó, II de València.

1336-1387: Pere III, el Cerimoniós, IV d'Aragó, II de València, I de Mallorca. Firmava com a Pere Terç; és la numeració que emprava en els documents oficials; és l'emprada per la historiografia catalana i la no catalana antiga; però els cronistes de Ferran II, el Catòlic, el consignen com a Pere IV perquè han preferit no emprar la numeració del comtat de Barcelona ni la del regne de València ni la del regne de Mallorca, sinó la de Aragó. Les Corts de Montsó de 1362-1363 acordaren donar a Pere III, el Cerimoniós, per a defensa: 150.000 lliures barceloneses (15.000 de Mallorca, 53.000 de València, 60.000 d'Aragó, 122.000 de Catalunya). Les cròniques de Pere III, el Cerimoniós, i Jaume I, el Conqueridor, foren les úniques escrites pels sobirans fins a llavors; foren escrites en català. Pere III, el Cerimoniós, convertí el Monestir de Poblet (província de Tarragona) en panteó reial; i durant els segles XIV i XV, els sobirans i molts dels seus familiars hi foren enterrats. Tot el govern radicava a Catalunya: canceller (major funcionari després del sobirà), vicecanceller, protonotari, oïdors, promovedors, secretaris, endreçadors de consciència, confessor del rei,

almoiners, capellà del rei, correus, mestre racional (major funcionari de caràcter econòmic), tresorer, escrivà de ració, comprador.

1387-1396: Joan I, el Caçador.

1396-1410: Martí I, l'Humà, que morí sense tenir descendència.

Dinastia Trastàmara:

1412-1416: Ferran I, el d'Antequera.

1416-1458: Alfons IV, el Magnànim.

1458-1479: Joan II, el Gran.

Durant la guerra contra Joan II, el Gran, regnaren (excepte en el regne de València en que continuà regnant Joan II, el Gran):

1462-1463: Enric I, l'Impotent, IV de Castella i Lleó.

1463-1466: Pere IV, el Conestable de Portugal, V d'Aragó.

1466-1472: Renat I de Provença, el Bo.

Dinastia Trastàmara:

1479-1516: Ferran II, el Catòlic, rei d'Aragó, de València, de Mallorca, de Sicília, de Nàpols, de Sardènia i Còrsega, comte de Barcelona, duc d'Atenes i Neopàtria, comte de Rosselló i Cerdanya, marquès d'Oristà i Gociano (ambdues a Sardènia).

Dinastia *Habsburg* (o casa d'Àustria):

1516-1556: *Carlos I Habsburg* (casa d'Àustria), rei d'Espanya, rei de les Índies illes i terra ferma del Mar Ocea, Emperador del Sacre Imperi Romà Germànic; nomenat també *Karl V Habsburg (Haus Österreich)*, *Kaiser des Heiligen Römischen Reiches*; nomenat també *Carlo IV*, rei de Sicília; nomenat també *Karel II*, duc de *Brabant*; nomenat també *Karel III*, comte de Flandes; nat a Gant (Flandes Oriental); amb uns 30 títols més; de llengua materna francesa, parlant flamenc des de la infància; les Corts de Castella de 9 de febrer de 1518 li demanaren que aprengué el castellà.

1556-1598: *Felipe II Habsburg* (rei d'Espanya, rei de Portugal, rei de Nàpols, rei de Sicília, rei de Sardènia, rei de les Índies Occidentals, duc de Milà, duc titular de Borgonya i sobirà dels Països Baixos); amb uns 30 títols més. Les Corts de Montsó de 1599 acordaren donar al sobirà 210.000 lliures per part d'Aragó i 1.100.000 lliures per part de Catalunya.

L'aragonès *Jerónimo Zurita y Castro* fou un prestigiós historiador (el seu pare fou metge de Ferran II, el Catòlic, i de *Carlos I*) que escriví "*Anales de la Corona de Aragón*" entre 1562 i 1580 en temps de *Felipe II Habsburg*. Malgrat emprar una expressió inadequada en el títol del seu llibre, deixà escrit (tom I, llibre IV, capítol 40):

"I en esto usó el rei (sic) de la gratificación que debía a la nación catalana, porque nunca Príncipe fue mejor servido de sus súbditos que lo fue el Rey de los catalanes en la conquista de Sicilia y de las provincias de Calabria y Pulla y del Principado de Capua por mar y por tierra, a quien se debe principalmente la gloria de la conquista de aquel reino."

I també deixà escrit (tom II, llibre VII, capítol 16):

"Por los catalanes tenian (sic) los reyes de Aragón el dominio y la posesión del mar."

Les coronacions dels comtes de Barcelona com a reis d'Aragó se celebraven a Saragossa i s'efectuaven en català, no en aragonès.

Pere III, el Cerimoniós, i Ferran II, el Catòlic, tenien, entre altres títols, els de rei d'Aragó, rei de València i rei de Sicília; la Confederació Catalana ha estat nomenada "Regne d'Aragó", però ningú l'ha nomenat mai "Regne de València" ni "Regne de Sicília". Aclarir el motiu queda en mans del lector.

6. Furs d'Aragó

En el 6 de gener de 1247, Jaume I, el Conqueridor, va promulgar els primers Furs d'Aragó; foren escrits en català; al voltant de 1300, el Justícia d'Aragó, *Ximén Pérez de Salanova*, els va traduir al llatí. En moltes referències històriques no s'indica que inicialment foren escrits en català, sinó en romanç (que no és una sola llengua, sinó el nom genèric de diverses).

7. Arxius

Des de finals del segle IX i fins el segle XVII, els documents oficials es varen guardar a Barcelona; primerament a l'Arxiu Comtal que en 1318 va començar a nomenar-se Arxiu Reial de Barcelona; a les antigues Ordinacions Marítimes de Pere III, el Cerimoniós, consta en la seva traducció al castellà com a "*Archivo Real y General de la Corona de Aragón*". La *Real Cédula* de *Fernando III* del 7 de febrer de 1754 (amb el reglament sobre els treballs que s'havien de portar a terme a l'arxiu) designà oficialment a partir de llavors l'Arxiu Reial de Barcelona amb el nom de *Archivo de la Corona de Aragón* (veure caixa VI de la Col·lecció Històrica de l'Arxiu en dit arxiu), nom que, traduït al català, té actualment. Amb el pas del temps, se li han afegit altres arxius històrics.

Els documents històrics de Catalunya són actualment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), *El Escorial*, la *Biblioteca Nacional*, la *Biblioteca de Palacio*, el *Archivo Histórico Nacional* i la *Real Academia de Historia*; quasi bé tots els documents estan escrits en català (els més antics, en llatí, com a la resta de territoris que tenen llengües romàniques) el que mostra que la llengua oficial de la monarquia i de l'Estat era el català.

La versió en castellà de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006 diu a la Disposició addicional tretzena (Fons propis i comuns amb altres territoris): "Els fons propis de Catalunya situats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a l'Arxiu Reial de Barcelona s'integren en el sistema d'arxius de Catalunya. Per a la gestió eficaç de la resta de fons comuns amb altres territoris de la Corona d'Aragó, la Generalitat ha de col·laborar amb el Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb les altres comunitats autònomes que hi tenen fons compartits i amb l'Estat per mitjà dels mecanismes que s'estableixin de mutu acord."

8. Definicions.

Es fan servir a continuació les 4 definicions següents:

Estat és el conjunt d'institucions que tenen autoritat de legislar, governar i jutjar en un o diversos territoris diferents. Imperi és un Estat que té autoritat en diversos territoris diferents. Confederació és la unió de diversos Estats que conserven un notable grau d'autonomia i que està regida en algunes matèries per un govern central. Federació és la unió de diversos Estats que conserven un moderat grau d'autonomia i que està regida en algunes matèries per un govern central.

Exemples d'Estat (amb els seus noms oficials):

Reino de España. République française. Principat d'Andorra. Bundesrepublik Deutschland.

Llista d'imperis:

I Imperi Alemany. I Imperi Mexicà. II Imperi Alemany. II Imperi Mexicà. III Imperi Alemany. Imperi Accadi. Imperi Almohade. Imperi Armeni. Imperi Assiri. Imperi Austrohúngar. Imperi Asteca. Imperi Bizantí. Imperi Britànic. Imperi Caldeu. Imperi del Califat Abbassí. Imperi del Califat Fatimita. Imperi del Califat Omeia. Imperi Català. Imperi Xinès. Imperi Egipci. Imperi Grec. Imperi Espanyol. Imperi Francès. Imperi Holandès. Imperi Inca. Imperi Italià. Imperi Japonès. Imperi Khmer. Imperi Maurya. Imperi Maia. Imperi Mede. Imperi Mogol. Imperi Mongol. Imperi Otomà. Imperi Persa. Imperi Portuguès. Imperi Part. Imperi Romà. Imperi Romà d'Occident. Imperi Rus. Imperi Sassànida. Imperi Suec.

Exemple de confederació:

Confederació Catalana.

Exemple de federació:

United States of America.

9. Primer document en castellà.

El primer document important oficial en castellà de l'Imperi Català fou la Sentència Arbitral de Guadalupe de Ferran II, el Catòlic, en 1486. Després fou traduït al català en les Constitucions i Altres Drets de Catalunya.

10. La venjança catalana.

En 1305, quan l'Imperi Català incloïa part de l'actual Grècia, Roger de Flor (general català dels soldats almogàvers) i els seus comandants foren assassinats en un banquet en el palau grec amb un complot ordit per Xor Migal Paiòleg (fill de l'emperador bizantí Andrònic II Paleòleg) i per Girgon (comandant en cap de la Companyia de Mercenaris Alans). Els soldats almogàvers es venjaren arrasant

Tràcia i Macedònia. Els nadius ho han nomenat "la venjança catalana", no "la venjança aragonesa".

11. Conclusions.

Els historiadors no haurien d'haver nomenat en castellà "*Corona de Aragón*" la unió (sota la sobirania de Ramon Berenguer IV) del regne d'Aragó al comtat de Barcelona; és preferible nomenar-la "*Confederación Catalana*".

Els historiadors no haurien d'haver nomenat en castellà "*Corona de Aragón*" la unió suplementària amb el regne de València; és preferible nomenar-la "*Imperio Catalán*", especialment en anar afegint-se els territoris del mapa adjunt.

L'actual Arxiu de la Corona d'Aragó hauria de nomenar-se Arxiu Reial de Barcelona.

A la vista de tot el precedent, res es contraposa a que més d'una persona opini que els historiadors que han emprat altres denominacions en documents en castellà (que no siguin "*Confederación Catalana*", "*Imperio Catalán*" o "Arxiu Reial de Barcelona") queden desacreditats; i fa reflexionar el fet que Caius Parellada i Cardellach hagi deixat escrit que Aragó ha usurpat la glòria aliena i: "Perquè la negació de la realitat estatal de Catalunya ha estat el fonament de l'opressió de la nostra nació, la qual negació va sorgir cautelosament en el segle XVI com una peça necessària de l'Estat que hom anava bastint, i ha continuat fins avui amb el mateix caràcter. Car, si Catalunya no hi era, si no havia existit mai en el terreny polític internacional, el seu bandeig no era res [és a dir: no era res deixar de banda Catalunya], no era cap injustícia que pogués donar peu a cap reivindicació."

Marcel Mañé